

BORGERLIGT SAMARBETE I NORGE

Av sekreterare *KJELL HANSSEN*

Sekreterare Kjell Hanssen lämnar i denna artikel en översikt över utvecklingen av det borgerliga samarbetet i Norge och gör därvid också en jämförelse med situationen i Sverige. Kjell Hanssen (f. 1932) blev cand. mag. 1959, 1957—59 var han redaktör för Minervas Kvartalsskrift, var 1959—63 journalist vid Høyres pressbyrå och är sedan 1965 sekreterare för Høyres stortingsgrupp.

År 1957 kulminerade Arbeiderpartiets framgångar i Norge med 48,3 % av väljarna och en solid majoritet i Stortinget. Det är viktigt att lägga märke till att vid detta klara segerval för Arbeiderpartiet dominerades hela valkampanjen av debatten om detta partis program och planer för de kommande åren. Något klart politiskt alternativ från borgerligt håll existerade inte. För oppositionen blev valet ett klart nederlag.

Men detta medförde också att kravet på en omgruppering av de

borgerliga krafterna växte sig starkare. I verkligheten fanns det i sak inte några särskilt stora skillnader mellan de fyra partierna. I kommunalpolitiken visade de genomgående god förmåga till gemensamt handlande. De arbetade i stort sett gemensamt för sina förslag i Stortinget. Men på det hela taget saknade man perspektiv, man saknade framför allt viljan att förklara sig beredd att ge landet en annan ledning, och man saknade — om man så vill — vilja till makt.

Omkring 1960 nådde så norsk borgerlig politik fram till den punkt där svensk opposition på sätt och vis befinner sig idag. Vi upplevde då ett försök till en mitensamling mellan Venstre, Kristelig Folkeparti och Senterpartiet. Centersamlingen tog sikte på ett mer *organiserat* samarbete. Den försvann därför att den var otillräcklig, därför att den bara var en halv lösning. Men den försvann också därför att den, med en sammanslagning av partiorganisationerna som den då aktuella utgångspunkten, blev mer av en utmaning till de etablerade partierganen än en positiv appell till deras väljare.

Jämför man detta med den svenska situationen idag, kan man kanske säga att mittensamlingen mellan folkpartiet och centerpartiet i Sverige har kommit längre än den någonsin gjorde vad beträffar de tre mellanpartierna i Norge. I gengäld står de två mittenpartierna i Sverige i ett skarpare motsatsförhållande till högern än vår center någon gång gjorde i förhållande till norsk höger. Sverige har på ett sätt kommit närmare en samling i mitten än Norge någonsin gjort, men står också längre från en fullständig borgerlig samling än någonsin vi på norsk sida.

Høyres hållning till centersamarbetet under 1960 kan karaktäriseras som passivt tillbakahållande och avvaktande. Officiellt hälsade vi samlingssträvandena mellan de tre andra partierna som ett steg på väg mot en fullständig borgerlig samling, en partiell rationalisering av partistrukturen, en partiell samling av krafterna. Denna hållning medförde otvivelaktigt att det blev lättare att vinna framsteg för ett allt starkare samarbete mellan samtliga fyra partier sedan försöken att organisera en mittensamling hade ebbat ut.

Det är klart att man inte utan vidare kan jämföra förhållandena i våra två grannländer. Regeringskrisen 1963, den borgerliga valsegern 1965 förorsakades av en rad specifikt norska fenomen. Den dramatiska sammandrabbningen 1963 var dels en produkt av skandalar-

tade förhållanden inom delar av den statliga industrien, dels av en djupgående förtroendekris mellan Stortinget och den dåvarande regeringen, dels av en känsla av att de dåvarande makthavarna inte spelade med öppna kort i alla avseenden.

I viss utsträckning berodde det på tillfälligheter att regeringen Gerhardsen föll 1963. Men man kan inte på samma sätt säga att det berodde på tillfälligheter att regeringen Lyng bildades. Att de borgerliga partierna då Arbeiderpartiregeringen fallit på kortare tid än det tagit att bilda någon annan regering i norsk historia, kunde enas om en koalition med representanter för samtliga fyra partier, bottnade i det förhållandet att det vuxit fram en ganska bred känsla av gemenskap mellan dessa partier.

Jag tror att det är riktigt att säga att det förtroendeförhållande och den ömsesidiga respekt, som rådde mellan de fyra dåvarande parlamentariska ledarna i Stortinget, spelade en helt avgörande roll i sammanhanget.

Regeringsbildningen 1963 skedde alltså utan att det i förväg hade skapats någon form för formella kontakter eller samlingsorgan, utan att det skapats några former för administrativ överbyggnad.

Inget organisatoriskt samarbete

Betraktar vi så situationen före stortingsvalet 1965, så finner vi att förberedelser på det organisatori-

ska planet inte heller ägt rum. Det förekom *färre* samlingslistor än vid det föregående valet. Inga gemensamma sammanträden för de olika partiernas stortingsgrupper ägde heller rum. Man formulerade inte något eget, gemensamt regeringsprogram. Man skapade inget skuggkabinett. Nu kunde man självfallet i någon mån visa på Lyng-regeringen från 1963 och på den regeringsdeklaration som då framlades. Men gjorde man det, så köpte man också större risk att ställas inför frågan varför man inte öppet kunde framlägga ett gemensamt program och namnge de män, som skulle leda en eventuell ny regering.

Vi inom Høyre ansåg nog att det hade varit en fördel att åtminstone ha utarbetat en gemensam förklaring eller ett gemensamt program. Men det är anmärkningsvärt att se, att de krav på ett sådant program som restes från väljarnas sida var mycket svaga. För den ordinarie väljaren tycktes det vara fullt tillräckligt att man visste, efter uttalanden från samtliga fyra partier, att det *skulle* bildas en borgerlig koalitionsregering om de fyra partierna fick majoritet i valet. Det gjordes också otaliga deklarerationer från alla de fyra partierna om vilja till samarbete och gemensamt regeringsansvar.

Bara två informella kontaktvägar etablerades. Den ena var att de fyra partiledarna fortsatte att mötas under sommarledigheterna och

valkampanjen på samma sätt som de vanligtvis gjorde under stortings-sessionerna. Den andra var att stortingssekreterarna för de fyra partierna bildade ett slags ad hoc-kommitté, som hade till uppgift att dämpa de meningsskiljaktigheter, som uppstod i en och annan valkrets.

Denna vilja till borgfred var ett centralt drag i valkampanjen. Man kan hävda att inget parti blir misskrediterat i väljarnas ögon, inget parti ter sig avskräckande för väljarna, om inte de partier som vanligtvis skulle stå det närmast vänder sig mot det. Omvänt kan man kanske göra den reflexionen att ett litet parti med relativt svagt väljarunderlag, kanske också med dålig press, alltid måste ha klart för sig att extrema ståndpunkter bara med stora svårigheter kan förklaras och försvaras under en hektisk valkampanj, alldeles oavsett om partiet har förnufts-skälen på sin sida eller inte.

Politisk vilja

Det är också viktigt att understryka att de borgerliga partierna lade vikt vid att tala om vad de *själva* skulle vilja göra efter valet och inte om vilka eventuella nya olyckor Arbeiderpartiet skulle åstadkomma. Arbeiderpartiet gjorde det stora felgreppet att tala om precis samma sak. Det kan sägas en smula maliciöst att partiet "prattade fram" en borgerlig regering. Alternativet till Arbeiderpartiets

regering behandlades av partiets press och alla talare som en påtaglig och odiskutabel realitet. Arbeiderpartipressen diskuterade personval, partisammansättning och riktlinjer för en koalitionsregering. Den gjorde sina läsare förtrogna med tanken på ett maktskifte och inspirerade därigenom dem, som önskade ett sådant skifte. Partiet använde valkampanjen till att efterlysa oppositionens svar på problem och uppgifter, i stället för att föra en debatt om sitt eget program och sina egna planer. På så sätt skilde sig valrörelsen 1965 fundamentalt från Arbeiderpartiets stora valseger 1957.

Vilka frågor var det då de borgerliga partierna förde fram? Vi krävde ett mer markant ekonomiskt förnuft i de statliga investeringarna, vi krävde bättre prisorientering, vi koncentrerade intresset på två uppgifter som i särskilt hög grad angick den yngre generationen: utbildningssamhället och ett ökat bostadsbyggande. Vi krävde körsamhällets avskaffande t. ex. genom att begära ett slut på en meningslös anakronism som den långa väntetiden för telefoninstallationer. Vi krävde skattelättnader, i första hand skattelättnader med produktiva verkningar eller närmare bestämt en reduktion av den drastiska och skadliga extrabeskattnings, som drabbar medelinkomsterna i Norge.

Väl så viktiga var kanske en del av de önskemål som framfördes på

det icke-materiella planet. Det var krav på en större öppenhet i samhällsdebatten, mindre av diktat och regleringar, mer av samarbetsvilja och ömsesidigt växelspel mellan offentliga och privata institutioner. Jag tror att ett starkt önskemål att få bukt med den klasskampsgitation, som ridit norsk politik som en mara under hela efterkrigstiden, också gjorde sig gällande.

Slagordet "Hög tid för förändringar" var utan tvekan en ganska stark realitet i fjolårets norska valkampanj. Det råder ingen tvekan om att Arbeiderpartiet i stigande grad hade kommit i otakt både med lösningarna av en rad tvingande samhällsfrågor och med den nya yrkesstrukturen, som dominerade samhället. Det hade också stelnat i försvar för förlorade saker inom flera områden.

Efter valet företog det norska gallupinstitutet en undersökning av väljarnas inställning till den nya regeringen, om de hoppades på förändringar eller inte. Här är det anmärkningsvärt att se, att flertalet också av Arbeiderpartiets väljare sade sig hoppas på reformer. Överst på listan av de förändringar man hoppas på kommer lättnader i inkomstbeskattnings, ökat bostadsbyggande, folkpensionens genomförande och stabilare priser.

Borgerlig "väckelse"

Det blev inget jordskredsval 1965. De borgerliga partierna öka-

de sin andel av väljarkåren från 47,8 till 49,5 %. Men viktigare än röstförskjutningen från socialistisk till borgerlig sida är de röstförskjutningar som skedde inom de skilda valkretsarna. Här hade förskjutningarna delvis en dramatisk karaktär och de förekom över hela landet efter ett mycket bestämt mönster, utan att det hade förekommit någon form av organiserad kampanj från de enskilda partiernas sida. Utan undantag fick de partier störst framgång som befann sig i en av två situationer: antingen hade partiet det mandat som i valkretsen hotades starkast från socialistiskt håll, eller också hade partiet störst möjlighet när det gällde att erövra ett tidigare socialistiskt mandat. På denna grund kunde man i enskilda valkretsar uppleva veritabla valskred mellan de borgerliga partierna.

I mindre utsträckning har man också vid tidigare val i Norge kunnat se dessa tendenser att stödja en borgerlig erövringschans eller att rädda ett borgerligt mandat. Men de har haft begränsad omfattning. Denna gång gick ett slags väckelse bland de fyra partiernas väljare. Det var uppenbart att för en gångs skull spelade själva partinamnet en underordnad roll. Det avgörande var att bana väg för nya män och nya synpunkter i ledningen för landets politiska liv.

Samtliga fyra partier vann framgång vid det första val, där de förklarar sig beredda att gemensamt

ta regeringsansvaret. Høyre fortsatte sin oavbrutna uppgång sedan det första efterkrigsvalet. Senterpartiet ökade på samma sätt sitt röstetal och sin väljarandel, och Venstre kunde för första gången på mer än 30 år notera framgång. Kristelig Folkeparti, som sedan 1950-talets mitt har befunnit sig i jämn tillbakagång, kom visserligen något försvagat ut ur 1965 års stortingsval jämfört med 1961. Men det är värt att notera att partiet förbättrat sin ställning i förhållande till det mellanliggande kommunalvalet 1963. Och det är under åren 1963 till 1965 som det borgerliga alternativet framstått som en klar realitet för väljarna.

Efter valet har man inte bildat någon speciell organisatorisk överbyggnad för samarbetet, lika litet som det skedde i förväg. Kontakten mellan regeringen och de borgerliga stortingsgrupperna upprätthålles dels genom att de parlamentariska ledarna då och då deltar i regeringskonferenser, dels genom konsultationer mellan de enskilda statsråden och de borgerliga representanterna i Stortingets utskott, dels genom att de olika partiernas statsråd deltar i sina stortingsgruppers veckomöten. Venstres parlamentariske ledare, Bent Røiseland, har fått sig tilldelad uppgiften som förbindelselänk mellan regeringen och Stortinget, men han är inte gemensam talesman för de fyra partierna i politiska frågor.

Smidig samarbetsform

Inte heller har det förekommit någon debatt om organisatorisk sammanslagning av två eller flera av de fyra partierna efter valet. I stort sett finns en känsla av att man nått fram till en ganska smidig samarbetsform, och att man har tid på sig att låta frågan om en förenkling av partistrukturen på borgerlig sida mogna efter hand. Man kommer därför knappast heller att nedlägga något särskilt arbete på att etablera ett borgerligt samarbete eller samlingslistor för kommunalvalet nästa år. Detta hänger delvis samman med att rena partilistor ger procentuellt samma antal representanter som samlingslistor vid kommunalval. Men avgörande är vetskapen om att den appell som borgerligt samarbete och borgerlig gemenskap kan ge väljarna inte är betingad av organisatoriska påfund, utan av en

uttalad vilja till gemensamt politiskt handlande.

En speciell aspekt på arbetet för borgerlig samling i Sverige har saknat motstycke på norsk sida: det är de samarbetsorganisationer, som har tillkommit över eller vid sidan av partierna. "Medborgerlig Samling", såsom den framträdde i fyrstadskretsen, har saknat sin make i Norge. Inte heller hjälptes den nuvarande koalitionen fram av någon pendent till "Samling för framsteg". Stiftelsen Libertas — en institution för främjande av ett fritt näringsliv — har visserligen sedan starten 1947 ivrat för borgerligt samarbete. Men den har haft ringa betydelse, och ett halvhjärtat försök att 1958 vinna insteg i partiorganisationerna tillbakavisades skarpt från partiernas sida. Samarbetet, sådant som det till syvende och sist kom till stånd, var därför helt och fullt de fyra partiernas eget barn.

OM valvindar

Valvinden från Norge sveper nu också in över vårt land och ruskar om i begreppen. Låt den blåsa. Bortblåst är redan den psykologiska barriären mot tanken på ett regimskifte som ett trettioårigt socialdemokratiskt styre fört med sig.

Expressen (fp)